

Kazimierz Nowak

Zespół Szkół Przemysłu Spożywczego w Krakowie

Problematyka etyki biznesu w edukacji przedsiębiorczości

Czyn etyczny przynosi pożytek i szczęście.

Sokrates

Pojęcie etyki biznesu

Etyka biznesu jest odpowiednikiem amerykańskiego wyrażenia *business ethics*. Słowo *business* w języku polskim oznacza interes. W świadomości społecznej wiąże się ono z czymś nie zawsze uczciwym.

Na początku transformacji gospodarczej w Polsce próbowano zastąpić określenie „etyka biznesu” takimi wyrażeniami, jak: etyka życia gospodarczego, etyka gospodarowania, etyka działalności gospodarczej, etyka przedsiębiorczości, etyka zarządzania, etyka menedżerska, a nawet etyka pracy i zawodu. Jednak, z uwagi na zbyt dużą liczbę propozycji, ostatecznie powrócono do pierwotnej nazwy.

Połączenie etyki z biznesem rodzi wiele wątpliwości, gdyż etyka nie może być interesowna, a biznes oparty jest na interesie i musi przynosić zysk.

Tab. 1. Etyka a ekonomia

Kryterium	Kryterium	Kryterium
Cel	doskonalenie się człowieka	zysk lub przetrwanie
Dziedzina zainteresowań	człowiek i relacje międzyludzkie	produkcja i wymiana
Stosowana metoda	refleksja i empatia	metody ilościowe
Kryterium oceny	dobro moralne	skuteczność
Pojęcia konstytuujące	grecka idea dobra	wolny rynek, dobra materialne
Postawa	życzliwość	walka konkurencyjna, indywidualizm
Charakter struktury podstawowej	życie	gra

Źródło: J. Filek, *Wprowadzenie do etyki biznesu*, AE w Krakowie 2004, s. 26.

Przedmiotem zainteresowań etyki pozostaje niezmiennie człowiek, ekonomii zaś – produkcja i wymiana, czyli konkretne rzeczy. J. M. Keynes podczas światowego kryzysu w 1930 r. przestrzegając: „względy etyczne są nie tylko mało ważne, ale wręcz stanowią przeszkodę”. Przywołując ten cytat za E.F. Schumacherem (*Małe jest piękne*, Warszawa 1981, s. 35), należy przyjąć, że praktyka życia gospodarczego wymusza rezygnację ze zbyt pięknych, w danym momencie zbyt wymagających zasad moralnych.

Ojciec współczesnej ekonomii Adam Smith uczynił z ekonomii naukę praktyczną. Jako profesor filozofii etyki na uniwersytecie w Glasgow był przekonany o znaczeniu etyki dla postępowania człowieka. Najbardziej znanym cytatem Adama Smitha pochodzącym z *Bogactwa narodów* jest fragment dotyczący rzeźnika, piwowara i piekarza: „nie od przychylności rzeźnika, piwowara czy piekarza oczekujemy naszego obiadu, lecz od ich dbałości o własny interes. Zwracamy się nie do ich humanitarności, lecz do egoizmu”. Rzeźnik, piwowar i piekarz potrzebują naszych pieniędzy, my z kolei potrzebujemy ich produktów, a więc wymiana opłaca się każdej ze stron. Żadna etyka nie jest niezbędna do tego, by każda ze stron odczuła poprawę swojej sytuacji. Wystarczy tu tylko działanie we własnym interesie, rynek zaś sam zajmie się całą resztą ku zadowoleniu i korzyści wszystkich zaangażowanych stron. A. Smith twierdzi, że pogoń za zaspokojeniem egoistycznych celów może być bodźcem do wymiany towarów.

Ekonomista i pisarz angielski S. Leacock napisał limeryk na temat teorii A. Smitha:

*Adamie Smith, posłuchaj mnie,
jakim zarzutem obarczam cię.
Czy to nie ty raz rzekłeś, że
Egoizm ma opłacać się?
To zdanie jedno
To twej teorii sedno*

Za początek etyki biznesu uznaje się lata 30. XX w., kiedy w Stanach Zjednoczonych ukazała się książka E. Lorda *The Fundamentals of Business Ethics* (Nowy Jork, 1926).

„W kręgach biznesu zbyt mało wiadomo o odpowiednich teoriach moralnych i dlatego skłonni do refleksji menedżerowie nie są w stanie wykorzystać w pełni ogromnego potencjału drzemącego w tych teoriach” (Peter Pratley) – konieczne jest więc zapoznanie z nimi przyszłych liderów biznesu już w toku edukacji szkolnej.

Rozwój etyki biznesu można podzielić na pięć etapów:

I. Okres od końca XIX w. do 1960 r. – okres pionierski, w którym myśl etyczna w dziedzinie gospodarowania dopiero dojrzewa. W 1891 r. pojawia się encyklika papieża Leona XIII *Rerum Novarum*, uznawana za początek refleksji etyczno-biznesowej. W tym okresie ukazują się również inne dzieła podejmujące zagadnienia relacji pomiędzy życiem gospodarczym a etyką. Rozważano kwestie dotyczące prawa robotników do godziwych warunków pracy, sprawiedliwej płacy oraz zrzeszania się w związki zawodowe.

II. Lata 60. XX w. to czas politycznych i gospodarczych niepokojów, powstających wskutek kryzysu zaufania do istniejących struktur politycznych i społecznych. Pojawia się problem hipisów amerykańskich protestujących przeciwko wojnie w Wietnamie, odbywa się gwałtowna rewolta studentów francuskich, protest przeciwko „wyścigowi szczurów”, który doprowadził do powstania silnego ruchu kontrkulturowego. W Polsce trwa Marzec 1968. Wydarzenia tego okresu skłaniają do refleksji nad problemami równości, sprawiedliwości, wolności i odpowiedzialności państwa wobec obywateli. W 1968 r. powstaje Klub Rzymski, którego raporty uświadomiły szerszym kręgom społeczeństw niebezpieczeństwa wynikające z niekontrolowanego wzrostu gospodarczego.

III. Lata 70. XX w. to okres wielu poważnych afer gospodarczych, które stają się przyczyną kryzysu zaufania do przedsiębiorstw i do systemu prawnego zezwalającego na nieuczciwe działanie. Coraz częściej toczą się dyskusje na temat odpowiedzialności wobec klientów tych firm, które nie stosują powszechnie obowiązujących norm etycznych. W 1973 r. zostaje ogłoszony tzw. Manifest z Davos. Lata 70. XX w. to czas wyodrębnienia się etyki biznesu jako samodzielnej dziedziny.

IV. Lata 80 XX w. to okres rozkwitu etyki biznesu, szczególnie w Stanach Zjednoczonych i Kanadzie. Wielkie korporacje zaczynają myśleć o swoim wizerunku w kontekście etycznym. Modne staje się organizowanie w przedsiębiorstwach kursów szkoleniowych dla pracowników w zakresie etyki biznesu.

V. Ostatnie dziesięciolecie XX w. – etyka biznesu staje się w Stanach Zjednoczonych uznana dyscypliną akademicką. Zainteresowanie etyką wzrasta także w Europie i niektórych krajach Dalekiego Wschodu. Odbywają się europejskie i światowe kongresy poświęcone problemom etyki biznesu. W 1992 r. zwołuje się międzynarodową konferencję poświęconą kwestiom etyki biznesu w gospodarce globalnej, a w 1993 r. powstaje największa na świecie pozarządowa organizacja antykorupcyjna Transparency International, której celem jest promowanie otwartości i przejrzystości w działaniach rządów i przedsiębiorstw. W 1998 r. A. Kumar Sen otrzymuje Nagrodę Nobla za przywrócenie etycznych wymiarów problemom gospodarki światowej, a w Polsce w 1998 r. powołuje się do życia polski oddział Transparency International.

Etyka a gospodarka wolnorynkowa

Praktyka etyczna biznesu jest rozpatrywana w ramach systemu ekonomicznego stworzonego przez rząd danego kraju. To rząd ustanawia ramy przepisów potrzebnych do działania systemu zabezpieczenia społecznego, ochrony środowiska, zapewnienia uczciwości w systemie bankowym, zapobiegania eksportowi broni, zgodnych z obowiązkiem odpowiedzialności za wszystkich obywateli przyszłych pokoleń.

Przepisy te nie pozbawiają firm możliwości kierowania się własnymi przekonaniem i podejmowaniu decyzji etycznych.

Etyczna postawa przedsiębiorcy oznacza dostrzeganie skutków własnych decyzji i ponoszenie za nie odpowiedzialności oraz kierowanie się poszanowaniem dobra społeczeństwa, nawet kosztem zysków krótkookresowych. Etyka i osobiste poczucie odpowiedzialności są nierozłączne ze sobą związane. Przedsiębiorstwo jako instytucja nie ma właściwości etycznych. Nie ma nieetycznego biznesu, są tylko nieetycznie prowadzone interesy. Postawa etyczna w zachowaniu menedżerów musi być jasno postrzegana przez każdego członka personelu. Etyka firmy jest silnie powiązana z etyką osobistą. Etyka biznesu jest niczym innym, jak etycznym poczuciem odpowiedzialności menedżera czy zarządu za podejmowane decyzje.

Oto kryteria etyczne, którymi należy mierzyć politykę ekonomiczną przedsiębiorców i systemy ekonomiczne:

- ochrona wolności i ludzkiej godności, porządku demokratycznego, poszanowanie zasad prawa,
- zapewnienie pokoju,
- ochrona środowiska przyrodniczego,
- solidarność ze słabszymi, w skali krajowej i międzynarodowej.

Musimy mówić to, co myślimy, robić to, co mówimy i być tym, co robimy
Alfred Herrhausen, przedsiębiorca niemiecki

Literatura

1. Filek J., 2004, *Wprowadzenie do etyki biznesu*, Kraków.
2. Klimczak B., 1996, *Etyka gospodarcza*, Wrocław.
3. Minus P.M., 1995, *Etyka w biznesie*, Warszawa.

Ethics in the Economic Activity – Ethics in Business

...from virtue comes money and every other good of man
Socrates

Business activity should be managed in accordance with the moral appraisals and the norms universally accepted by given society. Moral appraisals and norms result from the value system which guides peoples' behavior. The business ethics' task is to define what and why is moral and immoral in economic activity.

Every entrepreneur ought to respect common ethical norms to sustain public trust.

The principles of ethical practice are: hard work, honesty, perseverance, truthfulness, loyalty, justice, compassion (empathy), respect, trust and goodwill.

The aim of business in the free market economy is profits, but human being is of the greatest value. Therefore, one should act in a way to gain profits and at the same time treat people humanly not instrumentally, and respect their right to life, health, and dignity.

Entrepreneurs on the market do not always use economic freedom in an honest way. The most common forms of the ethical violation include: dishonest advertising, dumping, creative accounting, hiding profits, corruption.

Corruption is the most dangerous phenomenon next to unfair competition and tax cheating. According to a ranking released by Transparency International, the level of corruption in stable democracies is much lower than in undemocratic countries.

Firms undertaking ethical activities gain a desired advantage on the market. For the reason the management of such firms often treats business ethics as a tool in competitive struggle.

How to combine business with ethics? Ethical view enables us to refer to the human being in creation the economic models, and allows formulating the more realistic conception of entrepreneurial person.